వొంటేపమాను

ఆర్.ఎమ్. ఉమామహేశ్వరరావు

ఇం కాసేపటిలో రైలు దిగుతాను. కోటపోలూరు గెరండాలు దాటుతున్న దడదడ శబ్దం. కిటికీ అవతలి ప్రపంచం ఇంకా మసగ్గానే ఉంది. ఊరి వాసన రైలుపెట్టె అంతా పరచుకుంది. మనసు దూదిపింజగా మారే గొప్ప అనుభూతి.

దిగగానే సంచి భుజానికి తగిలించుకుని ఊరి బాట పడతాను. వినాయకుడి గుడి ఎదురుగా కత్ర తుమ్మ పొదల్లోంచి యేట్లోకి డొంకదారి. కాళ్ల కింద మెత్తని తెల్లని ఇసుక... చెప్పుల్లోకి దూరి కరకర శబ్దం. పొగమంచు కమ్మిన నీళ్లు... ప్యాంటు మోకాళ్ల పైకి మడిచి... చెప్పులు చేతుల్లోకి తీసుకుని నీళ్లల్లోకి... వెచ్చని స్పర్శ.

డొంకదారికి పచ్చని తోరణంలా గట్టుమీది పొలం లోంచి యేట్లోకి వాలిన జామ కొమ్మ. ఎగిరి ఒక పిందెను తెంచుకుని కొరుక్కుంటూ నడక. వగరు తీపి కలిసిన వింత రుచి. మధురమైన మనోరంజనం పూల వాసన. అయితావాళ్ల తోట. గాలికి డబ్బారేకుల గలగల చప్పుడు. మూల తిరుగుడులో జంట మామిడిచెట్లు. చిత్తూరు సాయిబు తోట. కుడిపక్క నెల్లూరు రెడ్డి తోట లోకి బండి బాట. ఇంకొంచెం ముందుకి... చల్లనిగాలి తెమ్మెర పలకరింపు.

వొంటేపమాను.

మాను నీడన విశ్రాంతి. నడక అలసటకు వేప కొమ్మల లాలిపాట. రోడ్డుకు ఆవల పసుప్పచ్చని పూల శనగతోట. తోటలో పుట్ట. పుట్టకు చుట్టిన తెల్లని దారాలు. పసుపూ కుంకాలు... గాజులు. వేపకొమ్మల గాలికి ఆవిరైన చెమట. మళ్లీ నడక... ఎడమ పక్కన నీళ్లింజన్ డుగడుగ. పక్కనే నులక మంచం మీద నల్ల గొంగడిలో ముడుచుకున్న బాబన్న... రోడ్డు పక్కన కానుగ పొదలబారు... పొదలకు అల్లుకున్న వెర్రిదొండ తీగలు... పచ్చని పొదల్లో అక్కడక్కడా ఎర్రని దొండ పండ్లు... మరికొంత ముందుకు నడిస్తే, సగం కాలిన ఇటుక శూల... చీపురగుంట... నీళ్లలో ఎగిరెగిరి పడు తున్న పక్కిపిల్లలు, బేడిసెలు... వలలు విప్పుతున్న యానాదులు... మసక వెలుతురు లో ముళ్లపొదల వెనుక తొంగి చూస్తున్న కచ్చేరి బడి.

"అబయా... ఇదేనా రావటం..." చేత చెంబులతో తోటల్లోకి నడుస్తున్న వాళ్ల పలకరింపులు... ఊళ్లోకి తొలి స్వాగతం జంగమోళ్ల ఇల్లు. మగ్గాల టక్కుటక్కు శబ్దాలు... కోనేటిలో విచ్చుకున్న తామరలు... రచ్చ బండ... బంకు తెరుస్తూ కోటిరాజ... అమీరు టీ గ్లాసు చప్పుడు... పేడ కళ్లాపి తడిలో మెరుస్తున్న వాకిళ్లు... సందు మొగదలలో వీధి లైటు గుడ్డి వెలుతురు... వీధి బావి గిలకల గలగల సంగీతం... పాత పెంకుటిల్లు... వాకిట్లో ముగ్గుకత్రలో ముడుచుకు పడుకున్న కుక్క పిల్ల... వారగా వేసిన తలుపు తోసుకొని లోపలికి... పెళ్లో సన్నజాజి పాదులో అంట్లగిన్నెలు తోముతూ అమ్మ... అమ్మ ముఖాన మొల్లపువ్వులాంటి నవ్వు...

కల చెదిరింది.

పెట్రోలు... కిరోసిన్ వాసన... కాళంగి యేటి మీద విశాలమైన వంతెన... నల్లటి నున్నటి తారురోడ్డు. రోడ్డు మీద పసుప్పచ్చని చారలు... కట్లపాములాంటి రోడ్డు. రోడ్లు రోడ్లుగా విడిపోయిన పొలాలు... సమాధుల్లా ప్లాట్ల రాళ్లు... నడిచే నరమానవుల్లేరు. ఆటోల బుర్రుబుర్రులు తప్ప.

ఏదీ...? ఇక్కడే ఉండాలి...? అదిగో తోటలో పుట్ట... పుట్ట ఎదురుగా సరిగ్గా ఇక్కడే... ఈ రోడ్డు వారనే ఉండాలి...?

ఏదీ వొంటేపమాను...?

అయ్యో... ఏదీ... లేదే... ఏమైంది...?

ఎండపూట అలసిన శరీరాలకు చల్లని నీడనిచ్చి సేదదీర్చి పంపే వొంటేపమాను...? చిరు జల్లులకు తడవకుండా నడక జనానికి పచ్చని గొడుగు పట్టే వొంటేపచెట్టు...? మెరుపు మెరిసినా, ఉరుమురిమినా, వడగళ్లు కురిసినా పచ్చని కొమ్మల రెక్కల కింద పొదుగుకునే మహావృక్షం...? ఎంత రాత్రి అయినా ఎంత చీకటి అయినా నేనున్నానంటూ ధైర్యం చెప్పే వొంటరి వేపచెట్టు...? ఊరికీ పేటకీ మధ్య మైలురాయి. ఒకే ఒక్క వేపమాను...? ఎన్ని తుఫానులొచ్చినా ఎదురు నిలిచి గెలాయించిన మహా మొండిమాను...? కాళం గేరు పొంగి వరదై పొలాలను ముంచి ఊరిని చుట్టు ముట్టినపుడు రెండు నిండు ప్రాణాలను తన కొమ్మల ఒడిలో దాచుకొని కాపాడిన అమ్మవంటి చెట్టు... అయ్యో... ఇప్పుడేదీ...? ఇక్కడే కదా ఉండాలి... ఇక్కడే... ఈ రోడ్డు వారనే... ఏదీ...?

లేదు...

వొంటేపమాను లేదు.

ఈ ఆధునిక మహారహదారి కింద సమాధి అయి పోయింది.

అనకొండలాంటి ఈ రోడ్డు ఆ మహావృక్షాన్ని మింగి మత్తుగా పడుకుని ఉంది.

“అబయా... నడిచొస్తా వుండావేంది. ఇనాయ కుడి గుడి కాడ ఆటోలుళ్లా... దండిగా. సరే, బిన్నా పద... ఇంటికాడ అంతా చూస్తా వుండారు నీ కోసరమే. నేను సావు సామానుకి బోతా ఉండా వొచ్చేస్తా పద,” వేగంగా వెళ్తున్న ఆటోలోంచి అరుపు... టైలరు మస్తాన్.

లోపలంతా ఏదో వెలితి... వెలుపలికి రాని దుఃఖం... చిరాకు... కోపం... అసహనం...

జంగమోళ్ల పూరింటికి అడ్డుగా కొత్తగా వెలిసిన మిద్దె... నీళ్లు లేని కోనేరు... బురద కంపు... రేకుల షెడ్డు లోకి మారిన కోటిరాజ బంకు... అద్దాల్లో అందంగా సబ్బులూ, బిస్కెట్ ప్యాకెట్లూ... అమీరు టీ యంగడి పక్కనే కొత్తగా వెలిసిన కూల్‌డ్రింక్ షాపు... ఆంజ నేయులు గుడిసందులో బంగారమ్మమ్మ నాటు పెంకు టిల్లు... వాకిటనిండా జనం... నట్టింట్లో గోడకు ఆనిం చిన ఉయ్యాల బల్ల... దూలానికి వేలాడుతున్న గొలుసులు... నేల మీద బంగారమ్మమ్మ శవం.

పెదాల మీద వక్కాకు ముద్ద... తల దగ్గర నూనె దీపం... చుట్టూ ఆడవాళ్లు... లో గొంతుకలో రాగంలా సాగుతున్న ఏడుపులు... గంగనాగోలగా ఏడుపులు... మాటలు... పురమాయింపులు...

నిట్టాడి గుంజకి చేరగిలబడి నిలబడ్డాను. వంట్లోని శక్తి అంతా ఆవిరైపోతున్న అనుభూతి... భుజాన వేలాడుతున్న బ్యాగు భారం క్షణక్షణానికీ పెరుగుతోంది. తెరలు తెరలుగా చీకటి... లోలోపల అలలు అలలుగా దుఃఖం... ఏదో బద్దలై బయటపడితే బావుండుననే కోరిక... పెనుగులాట...

శవం తల దగ్గర నుంచి మా అమ్మ చివుక్కున లేసింది. నా భుజం మీది బ్యాగు తన చేతికి తీసుకు నింది. ‘పద’ అనింది.

అమ్మ చేతిని గట్టిగా పట్టుకున్నాను. ఏదో గొప్ప శక్తి. బయటకు నడిచాను. మొత్త దాటి ఇంట్లోకి అడుగు పెట్టగానే గట్టు తెగిపోయింది. రెప్పల కింద దాగిన ఉప్పెన వెల్లువై విరుచుకుపడింది. అమ్మ వొడి తడిచి ముద్దయింది. ఎక్కిళ్లు ఎగతన్నుకు వస్తున్నాయి. నా తల వెంట్రుకల్లోకి వేళ్లు దూర్చి దువ్వుతూ ఉండిపోయింది అమ్మ. ఆ వేళ్ల కదలిక హాయిగా ఉంది. దుఃఖాన్ని పంచుకునే ఓదార్పు భాష ఏదో ఆ వేళ్లకు తెలుసు.

*

మంచి ఎండపూట.

వానకి నానినాని మట్టి జారిన ప్రహరీగోడ... గోడ మీద చీకిన వెదురుబుట్టల్లో టేబుల్ రోజా పూలు... శబ్దం రాకుండా బంగారమ్మమ్మ పెళ్లోకి దూకాను. విరగ కాసిన కిచ్చిలి చెట్టు... ఎండకి మెరుస్తున్న తేరిన కాయలు... పుల్లని తియ్యని రుచిని తలచుకుని ఊరు తున్న నోరు...

కాయలు చేతికి అందవు. ఇనుపచీలల్లాంటి కిచ్చిలి ముళ్లు చెట్టెక్కనివ్వవు. ఎండకి నట్టింట్లో ఉయ్యాలబల్ల మీద పడుకుని, రేడియోలో సంగీతం వింటూ ఊగుతూ తూగుతూ ఉంటుంది బంగా రమ్మమ్మ. తెలీకుండా పెళ్లో నాలుగు కిచ్చిలికాయలు తెంపుకుపోవాలని నా ప్లాను. జరిగేట్టు లేదు. దోటి కావాలి. ఇంట్లో తలుపు మూల కత్తి దోటి ఆనించి ఉంటుంది. పెళ్లు తలుపు వారగా వేసి ఉంది. అమ్మమ్మకి మెలకువ రాకుండా దోటి బయటకు తేగలిగితే చాలు. అడుగులో అడుగేసుకుంటూ తలుపు దగ్గరకు వెళ్లాను.

గుండె గభీమనింది. లోపల నుంచి ఏడుపులు... పొగిలి పొగిలి... వెక్కివెక్కి.

బంగారమ్మమ్మ గొంతుకాదు, మగ గొంతు. గుబ గుబ కొట్టుకునే గుండెలతో తలుపు సందులోంచి చూశాను. నిట్టాడి గుంజను ఆనుకుని బంగారమ్మమ్మ కూర్చోనుంది. అలికిన నేల మీద బంగారమ్మమ్మ ఒళ్లో

తలపెట్టుకుని కృష్ణారెడ్డి పడుకుని ఉన్నాడు. ఎక్కిళ్లు పెట్టి ఏడుస్తున్నాడు. బంగారమ్మమ్మ ముఖంలో ఏ ఆందోళనా లేదు. నిర్మలంగా ఉంది. నిండుకుండలా ఉంది. కృష్ణారెడ్డి తలవెంట్రుకల్లో వేళ్లు దూర్చి దువ్వుతూ ఉంది.

నమ్మలేని దృశ్యాన్ని చూసిన అనుభూతి. కృష్ణారెడ్డి ఏడవడమా...? అదీ ఒక ఆడమనిషి ఒళ్లో తల పెట్టుకుని నేలమీద పడుకుని...?

కృష్ణారెడ్డి మా ఊరికంతా పెద్ద. నల్లగా నిగనిగలాడే ఒళ్లు. ఇంతెత్తు మనిషి. గుబురు మీసాలు. తెల్ల పంచె, తెల్ల జుబ్బా, పై గుడ్డ. కృష్ణారెడ్డి వస్తా ఉంటే ఊళ్లో ఎదురు నడవరు. సాయంత్రపు చల్లగాలికి వాకిళ్లలో నులకమంచాల మీదకి చేరిన ఆడవాళ్లు, కృష్ణారెడ్డి ఆ దారిన పోతా ఉంటే లేసి నిలబడతారు. మాట వినని పిలకాయలని, 'ఏం, కృష్ణారెడ్డితో చెప్పాల్నా...' అని భయపెడతారు. యేటమ్మిడ మామిడిచెట్టు కింద కృష్ణారెడ్డి నిలబడుకుని ఉన్నాడంటే తోటల్లో పనులకు దిగినవాళ్లు తల కూడా పైకెత్తరు. బలిజీది రాగిచెట్టు రచ్చబండ మీద కృష్ణారెడ్డి పద్మాసనం వేసుకుని కూర్చున్నాడంటే ఆ దినం ఎవురికో మూడిందనే అర్థం. రాగిచెట్టు ఎదురుగా కరెంటు స్తంభానికి తప్పు చేసినవాళ్లని కట్టేస్తారు. పిడకలు రాజేసి ఇనుపకమ్ములు కాలుస్తారు. వాతలు, చింత బరికెలతో దెబ్బలు కృష్ణారెడ్డి కోర్టులో శిక్షలు. కృష్ణారెడ్డి మా ఊరి మహా రాక్షసుడు.

అట్లాంటి కృష్ణారెడ్డి ఏడవడమా...?

ఊరంతా గడగడ వణికే కృష్ణారెడ్డి... మా బంగారమ్మమ్మ ఒళ్లో పసిబిడ్డ...?

కృష్ణారెడ్డిని మా బంగారమ్మమ్మ ఇంట్లో చాలా సార్లే చూసాను. ఆయన ఉయ్యాల బల్ల మీద పడుకుని ఊగుతూ ఉంటే, బంగారమ్మమ్మ నేలమీద కూర్చుని కబుర్లు చెప్పేది. ఆమె ఆయనని 'క్రిష్టా' అని పిలిచేది. ఆయన 'బంగారూ' అనేవాడు. ఊరంతా 'రెడ్డోరా' అని పిలిచే కృష్ణారెడ్డిని మా బంగారమ్మమ్మ పేరుపెట్టి పిలుస్తుంటే నాకెందుకో గర్వంగా ఉండేది.

కృష్ణారెడ్డి ఏడుపు దృశ్యాన్ని చూసినప్పటి నుంచీ నాకు మా బంగారమ్మమ్మ మీద ఆసక్తి పెరిగింది. రహస్యంగా ఆమెను పరిశీలించడం ప్రారంభించాను. బడికి పొయ్యే ముందు, బడి వదిలాక ఖచ్చితంగా బంగారమ్మమ్మ దగ్గరకు వెళ్లేవాడిని. ఉండేది ఒక్కటే అయినా తినడానికి ఏదో ఒకటి ఆమె ఇంట్లో ఎప్పుడూ ఉంటుంది. ఒకసారి ఒంటేలి గంట కొట్టగానే పరుగున బంగారమ్మమ ఇంటికి వెళ్లాను, ఏదన్నా చిరుతిండి పెడుతుందని. వాకిట్లో కిర్రుచెప్పుల జత కనిపించింది. అవి కృష్ణారెడ్డివి. మెల్లగా బయటి తిన్నె మీదకి చేరుకుని కిటికీలోంచి లోపలికి చూశాను.

"నువ్వసలు మనిషివేనా... ఆడదాని మింద చెయ్యి చేసుకునేది గొప్పనుకుంటా ఉండావా. నీ పెళ్లాం తిరగబడి నీ మొహంమీద ఊంచుంటే యాడ బెట్టుకుంటావు తలకాయ... మొలేసుకుంటావా...?" అని వాయించేస్తోంది బంగారమ్మమ్మ. తెల్లటి ఆమె మొహం ఎర్రబారింది. కృష్ణారెడ్డి కేసి ఛీత్కారంగా చూస్తోంది. అతను ఆమె ముందు తల వంచుకుని నిలబడ్డాడు.

"బంగారూ... తప్పే. యేంజేసేది... పైరు ముదిరి పొయ్యిండాది. కోతలు కొయ్యాల. కూలోళ్లు దొరకడంలా. అడ్వాన్సులిస్తేగానీ బయటూరోళ్లు కదలరు. నిజిం చెప్తా ఉండా... నా చేతల్లో పది రూపాయిలు గూడా లేదు. నగలు బెడ్తేనేగానీ మార్వాడోళ్లు దుడ్లీరు. ఆ యమ్మిని అడిగినా... 'మా పినమ్మ కూతురి పెండ్లుండాది. బోసి మెడతోపోతే యెట్టా... యీనంటే యీనూ,' అని తెగేసి చెప్పింది. కోపమొస్తే నేను మనిషిని కాదు గదా... వంగనబెట్టి రెండేట్లు యేసినా..."

కృష్ణారెడ్డి సంజాయిషీ మా బంగారమ్మమ్మని కరిగించింది.

"నా దెగ్గిరికి వొచ్చుండగూడ్దా కృష్ణా," అనింది దయగా.

బొడ్లో నుంచి తాళాల గుత్తి తీసింది. భోషాణం పెట్టి తెరిచింది. కృష్ణారెడ్డి చేతిలో నగలపెట్టి పెట్టింది.

*

"అబయా... లెయ్యి, లేసి ఒక చుక్క కాపీ తాగుదువుగానీ," అంటూ కాఫీ గ్లాసుతో వచ్చింది మా అక్క.

లేసి మొహం కడుక్కుని వచ్చాను. వంటింటి మొత్త మెట్టు మీద కూర్చుని కాఫీగ్లాసు అందుకున్నాను. ఎదురుగా పీట వాల్చుకుని మా అమ్మ కూర్చునింది. తులసికోట పక్కన గోడకి ఆనుకుని మా అక్క నిలుచుంది. గొంతులోకి చేదుగా తియ్యగా వెచ్చని కాఫీ దిగింది. గుండెల్లోని భారం మాత్రం ఇంకా దిగలేదు.

"నిన్న సందగొడ్లు వచ్చే యేళకాడ బాయిలో దూకేసిందిరా," అమ్మ గొంతులో సన్నని వణుకు.

నా చేతిలోని గ్లాసు వణికింది. కళ్లలోంచి జలజల నీళ్లు కారిపోతూనే ఉన్నాయి. ఆపుకోవడం సాధ్యం కావడంలేదు. కాఫీగ్లాసు కింద పెట్టేసి పరుగున పెళ్లోకి నడిచాను.

"నాయినా... సమాళిచ్చుకోవాల," అనింది మా అమ్మ రుద్ధకంఠంతో వెనుక నుంచి.

బంగారమ్మమ్మ నాకు సొంత అమ్మమ్మ కాదు. మా అమ్మకి పెద్దమ్మ. మా అమ్మ చినప్పుడే వాళ్లమ్మ చచ్చిపోయింది. బంగారమ్మమ్మ ఉండేది ఒక వీధిలో, మేముండేది ఇంకో వీధిలో. ఆమె మా ఇంటికి ఎప్పుడైనా వచ్చేది. మా నాయనకీ ఆమెకీ పడేది కాదు. పిలకాయలని మాత్రం ఆమె బాగా దగ్గరకు తీసేది. నేనంటే చాలా ప్రేమ. నాకు ఆమె ముక్కే వచ్చిందని చెప్పుకుని మురిసిపోయేది. పండగలకి నాకు గుడ్డలు కుట్టించేది. పుస్తకాలు తీసిచ్చేది. సినిమాలకి తీసుకుపొయ్యేది. తినడానికి బంగారమ్మమ్మ ఏం చేసుకున్నా నాకు భాగం పెట్టేది. సెలవులొస్తే నాకు సంబరం. గుడ్డలు తెచ్చుకుని బంగారమ్మమ్మ ఇంట్లోనే ఉండిపోయేవాణ్ణి.

మా బంగారమ్మమ్మ ఇంటికి కొంతమంది మగవాళ్లు వచ్చేవాళ్లు. కృష్ణారెడ్డి, కరణం బలరామయ్య, రంగస్వామి, పూజారితాత ఆమె ఇంట్లో తరచూ కనిపించేవాళ్లు. ఎక్కువగా ఎండపూట వచ్చేవాళ్లు. ఒకరున్నపుడు మరొకరు కనిపించేవాళ్లు కాదు. వాళ్లంతా ఊళ్లో పెద్ద మనుషులు.

"అమ్మమ్మా... వీళ్లంతా ఇక్కడికెందుకు వస్తారు?" అని అడిగాను ఒకసారి.

"వాళ్లంతా నా సావాసగాళ్లులే," అని చెప్పింది.

ఊరి పెద్ద మనుషులు మా బంగారమ్మమ్మకి సావాసగాళ్లయినందుకు నాకు సంతోషంగా, గర్వంగా ఉండేది. అయితే వాళ్లతో పాటు బండి బక్కయ్య కూడా మా బంగారమ్మమ్మ ఇంటికి వచ్చేవాడు. ఆయన వాళ్లలా పెద్దమనిషి కాదు. బాడుక్కి బండి కట్టేవాడు. అయినా కృష్ణారెడ్డి పడుకున్నట్టుగానే ఉయ్యాల బల్ల మీద బండి బక్కయ్య కూడా పడుకుని ఉండేవాడు. గోసిపోసి కట్టిన పంచె, నల్లటి ఒళ్లు. కాళ్లకి చెప్పులుండవు. ఒంటి మీద చొక్కా ఉండదు. కృష్ణారెడ్డితో మాట్లాడినంత సంతోషంగానే బంగారమ్మమ్మ బండి బక్కయ్యతోనూ నవ్వుతూ మాట్లాడేది. ఆయన రాక నాకు మొదట్లో అంతగా నచ్చేది కాదు. బండి బక్కయ్య మా బంగారమ్మమ్మ ఇంటికి వచ్చే విషయం ఎవ్వరికీ తెలీకపోతే బావుణ్ణనిపించేది. బంగారమ్మమ్మ ఇంట్లో నేను కనిపిస్తే బక్కయ్య చెతుర్లాడేవాడు. ఉయ్యాల బల్ల మీద కూర్చోబెట్టుకుని మాటలు చెప్పేవాడు. బొడ్లోంచి డబ్బులు తీసిచ్చి చుట్ట తేబో అనేవాడు. పన్నీరు సోడా తాగమని నాకు డబ్బులిచ్చేవాడు. మా బంగారమ్మమ్మ ఇంటికి వచ్చే మిగిలిన పెద్దమనుషులెవ్వరూ నన్ను అంతగా పట్టించుకునే వాళ్లు కాదు. పైగా వాళ్లొచ్చే వేళకి నేను బంగారమ్మమ్మ ఇంట్లో ఉంటే, 'పొయ్యి చదువుకోబో,' అని పంపేసేవాళ్లు.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం మా అమ్మ గోడకి పిడకలు తడుతూ ఉంది.

"అమా... నీకు సావాసగాళ్లెవురూ లేరెందుకు?" అనడిగాను.

ఆమె ఆగి మోచేత్తో ముక్కుమీద వాలిన ఈగని తోలుకుని నావైపు చూసింది.

"బంగారమ్మమ్మకి చానామంది సావాసగాళ్లుండారు గదా ఆ మాదిరిగా నీకెందుకు లేరు... మనింటికి ఎవురూ రారేం...మా?" అన్నాను.

"పో... మూస్కోని," అని అదిలించింది అమ్మ. ఆమె ముఖంలో వింత నవ్వు ఒకటి మెరిసి మాయమైంది.

ముంచుకొస్తున్న జ్ఞాపకాలు దు:ఖాన్ని పెంచుతున్నాయి.

చేదబావి దాటి మామిడిచెట్టు దగ్గరకు నడిచాను. కాండం నుంచీ పెరిగిన ఒక కొమ్మ లేత ఆకులతో నవనవలాడుతోంది. వేళ్లతో ఆకులని తడిమాను. ఆ లేత ఆకుల మృదుస్పర్శ ఎందుకో హాయిగా అనిపించింది. వెనక్కి బావి దగ్గరకు వచ్చి తొంగి చూసాను. నీళ్లు లోపలెక్కడో ఉన్నాయి. బక్కెటతో నీళ్లు చేది దోసిట్లోకి తీసుకుని మొహం మీద చల్లుకున్నాను. నులి వెచ్చటి నీళ్లు తగలగానే తేలిక పడ్డట్టనిపించింది.

కాసేపు చెట్ల మధ్యనే తిరిగి వంటింటి దగ్గరకొచ్చాను. అమ్మ పీటమీద అక్కడే కూర్చుని ఉంది. వంటింటి మొత్త మెట్టు మీద అక్క కూర్చుని ఉంది. ప్లాస్టిక్ స్టూలు లాక్కుని కూర్చున్నాను.

"బంగారమ్మమ్మ పెళ్లెందుకు చేసుకోలేదు మా...?" అని అడిగాను.

"పెళ్లా... ముద్రేసుకునిళ్లా..." అనింది అమ్మ.

అవును, బంగారమ్మమ్మ భుజాల మీద కాయలు గాసిన గుర్తులున్నాయి. అవి గుళ్లో కాల్చివేసిన శంకు చక్రాలన్నమాట.

"ఒంటి మనిషి... ఇన్ని దినాలు దిగులూ బొగులూ లేకుండా ఎట్ల బతికింది మా."

"ఆ యమ్మకేం... దిగులా, భయమా... ఒంటి స్తంభం మాదిరిగా గదా ఉణ్ణింది."

"ముద్రేసుకున్నోళ్లందరూ ఆ మాదిరిగానే వుండారా. పిల్లాపాపలతో కుటుంబరాలుగానే వుళ్లా..."

"మా పెదమ్మ గూడా ఆ మారే వుణ్ణుండచ్చునుకో... ఇనేరకమా, పెడద్రంగదా. అయినా ఆ యమ్మకి ఎంత డిమాండని ఆ కాలంలో..." అని నవ్వి కొనసాగించింది.

"మన్నారుసామి దేవళంలో ఇంకన ఆటాపాటా ముగించెయ్యాలని గవుర్మెట్టు ఆడరేసినాక దేవుణ్ణి

నమ్ముకున్నోళ్లంతా చెట్టుకొకరూ పుట్టకొకరూ అయి పాయ. లోకమెరిగినోళ్లు బాగుపడితిరి. చెడిపోయి నోళ్లు చెడిపోతిరి. బంగారమ్మ మొండి కొయ్యగదా ఈ మాదిరిగానే ఉండిపోయింది"

"అబయా బాగుండావా," అంటూ మా మిద్దిం టత్త వచ్చింది. మా అమ్మ కొంచం లేసి పీట మిద్దిం టత్తకి ఇచ్చి తను నేలమీద చతికిలబడి కూర్చునింది.

"ఆయమ్మ కతే మాట్లాడుకుంటా ఉండాంకా," అని చెప్పి నావైపు తిరిగింది.

"బంగారమ్మ కోసరం యెందురు తిరిగినారనీ... ఆ దినాల్లో... యెడం కంటితోనన్నా చూసిందా... కార్వేటి నగరం జమిందారంతటోడే, ఆయమ్మ ఆట జూసి ఇష్ట పడి దివాణంకి రమ్మని పిలిచినాడంట. మేం చిన్నపిల కాయలంలే... వొద్దుసామీ అనేసిందంట."

"అవును చిట్టెమ్మా," అంటూ మా మిద్దింటత్త మొదలుపెట్టింది.

"అబయా... కోటపోలూరు రాజారెడ్డి తెలుసు గదా! ఈ దచ్చినాదిలోనే పెద్ద ఆసామి. అంతటోడే ఎట్ట తిరిగినాడనీ... బంగారమ్మ మొత్తలోకి గూడా అడుగు పెట్టనీలా... ఆ పోలీసు ఇనస్పెట్టర్ అయితే పిచ్చోడు మాదిరేగదా... 'పెళ్లి జేసుకుంటా... పువ్వుల్లో బెట్టి జూసు కుంటా...' అని బంగపడ్డాడా... ఇనిందా...? ఈ యమ్మలో ఏం జూసినాడో, ఏం మెచ్చినాడోగానీ ఎంత పోరకలాడాడనీ... 'నువ్వు నౌకిరీ జేసేటోడివి. నీకు ఒక ఊరులేదు. ఒక నీళ్లు లేవు. ఏ దినం ఏ ఊరికి బొమ్మంటే ఆ ఊరికి మడిచేతులు కట్టుకోని పోవా ల్సిందేగదా... నాకేమిటికి కర్మ... నీ వెనకాలబడి తిరిగే దానికి...? నువు బెట్టింది తిని పడుండేదానికి...?' అని ఆ మనిషిని బట్టుకోని యిదిలించేసింది. ఆకిరికి ఆ యినస్పెట్టరు పెళ్లనేదే చేసుకోకుండానే ఉండిపా యనే... అబయా... అదేం పిచ్చో, అదేం ప్రేమోగానీ ఆయన యే దేశాన ఉణ్ణీ ఈ దినానికీ సమచ్చరం... పోలూరుకొచ్చి బంగారమ్మని చూసిపోవాల్సిందే గదా..." అని మా మిద్దింటత్త ఆగింది.

"అయినా ఇప్పుడు యాడుండాడో... ఈ సంగతి యెవురన్నా చెప్పి పంపినారో లేదో..." అని గొణిగింది.

"బలే ఒళ్లు పొగురు మనిషిలే కా," అనింది మా అమ్మ.

"అవునుమే.. ఆడదాని మాదిరిగానా బతికింది బంగారమ్మ... మొగోడు మాదిరిగదా బతికింది. 'బంగారా... యెంతకాలం ఈ మాదిరిగా వొంటి కాపరం... ఒక తోడా, నీడా...' అనంటే 'వొకణ్ణి కట్టు కునేది, వోడికి వొండివార్చి పెట్టేది, వాడికి కొంగు బరిచేది. తిట్లూ తన్నులూ తినేది. వాడికి బిడ్డల్ని గని సాకి సంతరించేది. కడంతగాలం పనిమనిషి కన్నా హీనంగా బతకాల... యేమిటికి... యేమి గాచ్చారం... యేమి తక్కవ ఇప్పుడు నాకు...?' అని గెలాయించేసేది గదా," అని గోడకి ఆనుకునింది మా అత్త.

"అది పోనీకా... పెళ్లి పెటాకులు లేకపోతే పోనీ... ఇందురు మొగోళ్లు... పెద్దపెద్దోళ్లు ఆసి పడి తిరిగినారే, యెవురో వొకర్ని నమ్ముకోని వాళ్ల యిలాకాగా ఉండి పొయ్యుండచ్చుగదా..." అనింది మా అమ్మ గొంతు తగ్గించి.

"పాయింట్లు తీసిగదా ఆ యమ్మ మాట్లాడేది. 'నేనేమన్నా కుక్కనా వొకరి యెంగిలి మెతుకులు తిని యిస్వాసంగా పడుండేదానికి,' అంటుల్లా..."

"ఆ వకీలుతో మాట్లాడి గెలిచేది ఎవురులే," అని నిట్టూర్చింది మా అమ్మ.

కొంతసేపు నిశ్శబ్దం అక్కడ రాజ్యమేలింది.

"చిట్టెమ్మా... నువు మంచనూ, చెడ్డనూ... వొంటి బతుకైనా బంగారమ్మ బతుకే సుకం. నచ్చిన తిండి తింటాది. మెచ్చిన గుడ్డ కట్టుకుంటాది. మనూళ్లో యిందురు ఆడోళ్లుండారు. బలిజీదిలో అయిస్కూలు చదివినోళ్లు గూడా వుల్లా... బంగారమ్మ మాదిరిగా గుండె దైర్నం గలిగినోళ్లు వొక్కరైనా వుండారా...? ఆ మనిషి మాదిరి సొతంతరంగా యే పనన్నా యే దినమన్నా చేసినామా..." అనింది మా అత్త.

"అవునుకా... మొగరాయుడు గదా... మాటొస్తే, నేను మెడ్రాసుకి బోతుండా అని వొంటిగా రైలెక్కేది. జన్రలాస్పత్రికి బొయ్యేది... నాకు ఆడ బాగలేదు, ఈడ బాగలేదు అని జెప్పి చేరిపొయ్యేది. వారం పద్దినాలు అణ్ణే వుండేది. పెద్దపెద్ద డాట్టర్లు గూడా మా పెదమ్మకి బాగా తెలిసినోళ్లే అయిపాయ. యెంతటోడన్నా యెదురుపణ్ణీ జంకనేది లేదుగదా. దైర్నంగా మాట్లా డేసేది..."

"అవునుమే... కరణం బలరామయ్య ఈ దినం ఈ ఊళ్లో ప్రాణాలతో ఉండాడంటే బంగారమ్మ పున్నెమే గదా," అనింది మిద్దింటత్త.

కరణం బలరామయ్యని చాలాసార్లు మా బంగా రమ్మమ్మ ఇంట్లో నేను చూశాను. బంగారమ్మమ్మది నాటు పెంకుటిల్లు. ముందు రెండు తిన్నెలు. తిన్నెల మీద చేరగిలబడి కూర్చోడానికి వీలుగా దిన్నెలు. ఎండ పూట ఒక తిన్నె మీద కరణం బలరామయ్య మరో తిన్నె మీద బంగారమ్మమ్మ విశ్రాంతిగా వాలి కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకునేవారు.

ఒకసారి ఆయనకి నిండా వొళ్లు బాగా లేకుండా అయిపోయింది. మెడ్రాసుకి తీసుకు పొయ్యి ఆపరేషన్

చేయించాలని పేటలో డాక్టరు చెప్పాడు. ఆ మాటతో ఆయన జంకిపొయ్యాడు. 'నేను మెడ్రాసుకి రాను. నాకు ఆపరేషన్ వద్దు. నేను బతకను,' అని యేడుపెత్తు కున్నాడు. ఊళ్లో పెద్దమనుషులందురూ ధైర్యం చెప్పారు. వినలేదు. ఇంట్లోవాళ్లు కూడా ఆశ వదులు కున్నారు. ముఖాన చావుకళ పడిపొయ్యింది. ఈరోజో రేపో అన్నట్టుగా ఉన్నాడు. బంగారమ్మమ్మ ఊళ్లో లేదు. మెడ్రాసుకో, అనంతపురంకి పోలీస్ ఇన్‌స్పెక్టర్ దగ్గరికో పొయ్యింది. వారం తర్వాత వచ్చింది. కరణం సంగతి తెలియగానే నేరుగా ఆయన ఇంటికి పొయ్యింది. ఆయనతో మాట్లాడింది. బక్కయ్యని పిలిచి బండిగట్ట మనింది. ఆయన భార్యని తోడు రమ్మనింది. పేటకి పొయ్యి అక్కడి నుంచి రైల్లో మద్రాసుకి తీసుకుపొయ్యింది. రెండువారాల తర్వాత కరణం నడుచు కుంటూ ఊళ్లోకి వచ్చాడు. మా అమ్మమ్మ గురించి అప్పుడు ఊళ్లో గొప్పగా చెప్పుకునేవాళ్లు.

''చిట్టెమ్మా జెన్రలాస్పత్రిలో రొండువారాలు కరణం బలరామయ్యని కంటికి రెప్పమాదిరిగా గదా బంగారమ్మ చూసుకునింది. అన్నీ పడకలోనే గదా, కడిగీ తోసీ కన్నతల్లి మాదిరేకదా. పెళ్లాం పక్కన ఉన్నా యేమి సుకం... యెతిమతం అయిపాయ,'' అని మా మిద్దింటత్త.

''అవునుకా... ఆ యెతిమతం పెళ్లాంతో ఆయన్న యేం సుకపడ్డాడనీ. బంగారమ్మ ఇల్లే గాన లేకుండా ఉణ్ణుంటే యెప్పుడో ఆ మనిషికీ మైండు చెడి పొయ్యుండేది,'' అనింది మా అమ్మ.

''కరణాన్ని అడ్డంబెట్టుకోని ఊళ్లో వాళ్లంతా మిట్టల మింద పట్టాలు జేసుకున్నారు గదా... ఈ యమ్మంత సేవజేసీ జానెడు నేల గూడా ఆసించలేదు గదమే...'' అని మా మిద్దింటత్త.

''బంగారమ్మని నమ్ముకుని బాగుపడ్డోళ్లేగానీ, ఆ యమ్మ యెవుర్నీ నమ్ముకుని బతకలా... యేనాడూ యెవురి కష్టానికీ ఆసి పడలా... యేదో తనకు కలిగిందే తినింది. వొకరికి పెట్టింది,'' అనింది మా అమ్మ.

''మన మాదిరిగా బిడ్డలా సంసారమా... ఇష్ట మయితే ఒండుకుంటాది. కష్టమయితే నీళ్లు తాగి పొణుకుంటాది. మొగుడనీ, అత్తనీ, ఆడబిడ్డనీ లేక పాయ... బాదా... బందమా...? బయమా... బిత్తరా...? మనమూ బతకతా వుండాం గూటానికి గట్టిన బరిగొడ్ల మాదిరిగా...?'' మా మిద్దింటత్త కళ్లలో దిగులు.

''ఆకాసంలో యెగిరే పచ్చిమాదిరిగదా బంగా రమ్మ బతికింది,'' అనింది హఠాత్తుగా.

''ఆ మాదిరిగా బతికిన మనిషి అనావసింగా ప్రేణాలు తీసుకునేసినే...'' మా అమ్మ కంఠంలో కన్నీళ్లు ధ్వనించాయి.

''అకా పిలస్తా వుండారు. పేటకి సావు సామానుకి బొయినోళ్లు గూడా వొచ్చేసినారు. జంగ మాయన వాకిట్లో కుచ్చోనుండారు. పదండి, బిన్నా...'' అంటా వచ్చి తొందరపెట్టింది చెంగమ్మ.

పల్లె రామయ్య, కుప్పయ్య ఎంట్లు పేను తున్నారు. మస్తాన్, వెంకటయ్య వెదురు బొంగులతో పాడె కడుతున్నారు. జంగమాయన శంకు ఊదుతూ గంట వాయిస్తున్నాడు. వీధిలో రాళ్లపొయ్యి మీద పిండా నికి అన్నం ఉడకేస్తున్నారు. గాలి ఉబ్బదీసింది. లోపలా బయటా ఉక్కపోతగా ఉంది. సందు మొగదలలోకి వచ్చి నిలబడ్డాను.

''అబయా... రా... కూకో...'' అంటూ పలకరిం చింది మస్తానమ్మ.

పూరింటి ముందు తాటాకు పందిరి కింద మస్తా నమ్మ ఇడ్లీలు కాలుస్తోంది. నులకమంచం వాల్చింది. కూర్చున్నాను.

''వాళ్ల చేతుల్లో పుండుబడా... బంగారంటి మనిషిని వాళ్ల యెదాన పెట్టుకున్నారే...'' అనింది.

చేతులు తడుపుకుని ఇడ్లీగిన్నెల మీది గుడ్డల్ని తీసి ఇడ్లీలను ఒక గిన్నెలోకి వేసింది.

''ఆ నా బట్టల్ని అని యేమి లాబం... ఊళ్లో ఈ సవితీలూ అట్నే బడి బతకతా వుణ్ణే...''

మస్తానమ్మ ఉద్దేశిస్తున్నది ఎవర్నో సరిగా అర్థంకాలేదు. ఆమె మాత్రం ఇదేమీ పట్టనట్టుగా గిన్నెల మీద గుడ్డలు పరిచి పిండిపోసి దబరలో ఒకదానిమీద ఒకటి పెట్టి మూతలేసింది. పొయ్యిలోకి మంట ఎగదోసి నావైపుకి తిరిగింది.

''అబయా... వొకీదిలో వొక కులంలో వున్నంత మాత్రాన అందురూ ఒకే మాదిరిగా బతకతా ఉండారా... మంచేదో సెబ్బరేదో తెలుసుకోబళ్లా...?'' అనింది.

''ఏం జరిగింది... కా'' అన్నాను నేను.

''ఇంకేం జరగతాది... ఊళ్లో ఈ సవితులు మానంలేని బతుకు బతకబట్టి గదా అందురికీ అగ మానాలు... మనీదిలో మొగ పిలకాయలంతా నిదర లేస్తే పేటకి బొయ్యి పనీపాటా చేసుకోని బతికేటోళ్లే అయిపాయ. 'మీ ఊళ్లో అట్టంటనే... మీ ఊళ్లో ఇట్టం టనే...' అని బజార్లో ఈళ్లని బట్టుకోని అడగతా ఉంటే ఎంత బైసాట్లు...? కూలోనాలో చేసుకునేదానికి ఒళ్లు బరువు ఈ రందిబట్టిన ఆడముండలకి... ఈ మాదిరిగా ఒళ్లమ్ముకోని బతికేదానికి మాత్రం సిగ్గూసెరమూ లేదు.''

నాకు కొంత అర్థమైంది.

"ఇది ముందు కాలంగాదు. ఊరమ్మిడ సబ్ టేసన్ బెట్టిన కాడ్నించీ ఊరు మారిపాయ. యాడాడోళ్లో వొచ్చి చేరిపోతిరి. అయిసు ఫ్యాక్టరీ అంట... స్టీలు ఫ్యాక్టరీ అంట... ఇంకా యేమేమో మిట్టలమింద బెట్టిరి. ఊరు పెరిగిపాయ. ఒక పెద్దనీ ఒక చిన్ననీ లేదు. రాజికీయాలంట, పార్టీలంట... ఒకటే యవ్వారాలు... పోలీసు లొచ్చేది, ఈళ్లనీ వాళ్లనీ ఇరగదన్నేది... ఊళ్లోకి పోలీసు లొచ్చేది మొదులు పెట్నాక రచ్చలు గూడా పెరిగిపాయినాయి," అని చెప్పింది మస్తానమ్మ.

ఉద్యోగం మీద ఊరొదిలిన నాకు ఊరు మారుతున్న తీరు బాగానే తెలుసు. కొత్త ముఖాలు... కొత్త ఇళ్లు... కొత్త సమస్యలు... రోజురోజుకీ ఊరు పరాయిదవుతోంది. ఊరికి వచ్చే ప్రతిసారీ వొంటేపచెట్టు నాకు సాంత్వన ఇచ్చేది. వొంటేపచెట్టు కింద కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకునే మనుషులు ఎప్పుడూ ఉండేవాళ్లు. చెట్టు కింద కాసేపు ఆగి వాళ్లతో మాటలు కలిపి వాళ్లతో కలిసి ఊళ్లోకి నడవడం హాయిగా ఉండేది.

"అబయ్యా... ఏదో కడుపాత్రమేగానీ... కొవ్వుబట్టి కాదుగదా. వాళ్లు గూడా ఈ వుర్తిలోకి దిగింది. బూములు బావులుండాయా, నౌకిరీలు చాకిరీలుండాయా యెట్ట బతకాల... అయినా ఆ ఇండ్లల్లో ఆడపిలకాయల్ని గుట్టుగా బతకనిస్తా ఉండారా సోదా పిలకాయలు... ఈదిలోకి లాగతా వుణ్ణే... ఈ నా బట్టలు ఇట్టుంటే, ఆ పోలీసోళ్లొకరు... వోళ్లకి దుడ్లుగావాల్సొచ్చినపుడంతా ఈడకొచ్చి వీళ్ల మింద పడేది. అగుడయిపోతావుళ్లా... అదట్టబోనీ... ఆ సవితిలు అన్నింటికీ తెగించినాయి. మానంగా బతికేటోళ్ల నయినా వాళ్ల మానాన వాళ్లని బతకనిస్తా ఉండారా..." అని మస్తానమ్మ ఆగింది. మోకాళ్ల మీద చేతులు పెట్టుకొని గొంతు కూర్చోనుంది. ఖణఖణ మండుతున్న పొయ్యిలోకి తదేకంగా చూస్తోంది. ఆ ఊదారంగు జ్వాలల ప్రతిఫలనం మస్తానమ్మ ముఖం మీద కదలాడుతోంది. ఒక దీర్ఘ నిట్టూర్పు విడిచి మళ్లీ ప్రారంభించింది.

"మొన్నటి దినాన కొత్త యస్సై అంట... ఒచ్చీ రాంగానే, జీపునిండా పోలీసోళ్లని యేసుకో నొచ్చి ఊరి మింద బడ్డాడు. మనీదిలో ఒక్కిల్లూ ఒదల్లా... ఇళ్లల్లో దూరి నానా గాబరా చేసినారు. బోకులు బాకులు పగలనూకినారు. ఇళ్లల్లో ఉండే వొయిసు ఆడపిలకాయల్నంతా జుట్లు బట్టుకోని లాక్కపొయ్యి జీపెక్కించినారు. చేతులు బట్టుకుంటే ఇన్నారా... కాళ్లు బట్టుకుంటే ఇన్నారా... మొగపిలకాయలంతా పన్లకు బొయ్యుంటిరి... బోగమీది ఆడోళ్ల మింద దౌర్జిన్నెం జేస్తా వుంటే ఊళ్లో ఒక్కరైనా ఇదేం గోరం అని అడిగినారా, అడ్డాంబడినారా... బంగారమ్మ మాత్రం నేరుగా పోలీసోళ్ల దెగ్గిరి కొచ్చింది. యేందిదీ... ఈపని చేసేదానికి మీకు అథార్టీ ఉండాదా... అనడిగింది. అంతేనబయా... 'యెవ్రురా ఇదీ...' అంటూ జీపులో నుండి యస్సై దూకినాడు. బంగారమ్మ జుట్టు బట్టుకోని దబీదబీమని గుద్దినాడు. యాడే... నీ కంపెనీ... పదా... అంటా ఆయమ్మ ఇంటికి లాక్కపొయ్యి కుండా సట్టీ పగలగొట్టి నాసినం బట్టిచ్చినాడు. 'నీ కంపెనీలో చానామంది అమ్మాయిలుండారంట గదే... యాడ దాచిపెట్టినావే...' అంటా కొట్టినాడు. నడిరోడ్లో ఆ యమ్మ కోక లాగేసి గోరంగా మాట్లాడినాడు. ముందు ఆయమ్మ తిరగబడింది. యిదిలిచ్చుకునింది. మీ అంతు జూస్తా... మిమ్మల్ని కోరట్టు కీడస్తా అనింది. అరిచింది. అగిత్తెం జేసింది. పచ్చి నెత్తురు దాగే వోళ్ల మాదిరిగా ఉండారు ఆ నా బట్టలు... ఆడమనిషి అనిగూడా జూడకుండా వొక్కమనిషి మిందకి అందురూ మల్లుకుంటిరి." ఆ గాయాల జ్ఞాపకాలు మస్తానమ్మని ఇంకా సలుపుతూనే ఉన్నాయి. ఆమె ముఖంలో, ఆమె గొంతులో అవి ధ్వనిస్తున్నాయి.

"ఆ దినం బంగారమ్మతో పాటు అందర్నీ చేతులకి గొలుసులు యేసి కట్టి ఈదల్లో ఈడ్చుకుంటా తీసకపొయినారు. మరసటి దినం కోరట్లో పెట్టినారు. అపరాదం యేసి ఇడిసిపెట్టి నారు. ఆ దినం మనీదిలో ప్రతి ఇంట్లో గూడా పీనిగ లేసినట్టే అయిపాయి. కాలేజీకి బొయ్యి అయిస్కూలుకి బొయ్యి చదువుకుంటా ఉండే ఆడపిలకాయల్నంతా ఆమాదిరిగా ఈదల్లో బెడ్తే రేపు మరసటికి ఆ బిడ్డల బతుకేం గావాల. యేం గాచ్చారం ఇది. బోగం కులంలో బుట్టినామని కడంతకాలం ఈ పాపం మొయ్యాల్సిందేనంటావా...?" అని ఆగ్రహస్వరంతో ప్రశ్నించింది మస్తానమ్మ.

"బంగారమ్మ అందరితోపాటు ఇంటికొచ్చింది. ఒక్క మనిషితో మాట్లాడలా... మొహం నల్లంగ బెట్టుకునింది. నీళ్లు తాగమంటే తాగదు. నాలుగు మెతుకులు తినమంటే తినదు. కోరట్టుకాడినుంచి వస్తానే అందురూ ఏడుపులూ శాపనార్థాలుగా ఉంటే ఆయమ్మ మాత్రం మాటాపలుకూ లేదు. మనలోకంలోనే లేదనుకో... మనుసు కష్టపెట్టుకునేసింది. అప్పిటికీ మీయమ్మ యెంతో బతిమాలింది. బంగపడింది. ఇంటికి పోదాం రా అని పిలిచింది. కదల్లేదు. అన్నందెచ్చి పెట్టింది. తినలేదు. ఎండపూట తలుపులేసుకోని ఇంట్లోనే ఉణ్ణింది. కొంచేపు పొణుకోని సమాళిచ్చుకోనీ అనుకున్నాం అందురుం. అంత గుండెదైర్నెం గలిగిన మనిషి. ఊళ్లో ఎవురికి ఏ కష్టమొచ్చినా ఏ ఆపదొచ్చినా నేనుళ్లా అంటా

బొయ్యే మనిషి... ఇంత పనికి తెగిస్తాదని ఎవురూ అను కోలా...సందేళకాడ పెళ్లోకి బొయ్యింది. బాయిలే దూకే సింది.'' ఇడ్లీలు ఉడుకుతున్న ఆవిరి శబ్దం తప్ప అక్కడ ఇంకేమీ వినిపించలేదు. భారమైన మౌనం కొంతసేపు మా ఇద్దరి మధ్యా దు:ఖాన్ని పెంచింది.

''అబయా... ఇన్నేళ్లుగా ఊళ్లో ఏనాడన్నా ఒక మాటపడిందా... ఒక తిట్టు తినిందా...? బోగంకులంలో పుట్టినా బంగారంగానే బతికింది. బలిజీది ఆడోళ్లు కూడా ఇంటికి పిలిచి కోకా రైకా పెట్టినోళ్లేగానీ ఛీ పో అన్న వాళ్లు లేరు... మాయదారి కాలం... వాళ్లకి వాంతీ బేదీ తగలా... యెట్టాంటి మనిషిని ఈ గెతి జేసినారు.''

కల...

అరుపులు... కేకలు... పరుగులు... ఇళ్లలోంచి... తోటల్లోంచి... మగ్గాల్లోంచి... మడుగుల్లోంచి... జనం... ఆడవాళ్లు... మగవాళ్లు... పిల్లలు... పెద్దలు... ఒకటే జనం... ఒకటే పరుగు...

తా[రోడ్డుని చీల్చుకొని వొంటేపచెట్టు మళ్లీ మొలిచిందంట. చెంగాళమ్మ మహిమ...

ఆశ్చర్యం... అద్భుతం... విచిత్రం...

నీళ్లెండిన ఉప్పుకయ్యలా నల్లని తా[రోడ్డు మీద పగుళ్లు... పగుళ్ల మధ్యలోంచి పొడుచు కొచ్చిన గజ మెత్తు వేపమొక్క. ఆకులు... రెమ్మలు... బుల్లి కొమ్మలు... జనం... జనం... జనం... భయంతో జనం... భక్తితో జనం... సంతోషంతో జనం... సంబరంగా జనం...

'ఓ యమ్మో... ఈడ జూడు...' ఒక వెర్రి కేక. అంతా అటుకేసి...

నల్ల పత్తిపువ్వులా విచ్చుకుంటున్న తా[రోడ్డు... ఉబ్బెత్తుగా పగిలి విచ్చుకుంటున్న తారు రోడ్డులోంచి మొలుచుకొస్తున్న పచ్చని వేపమొక్క...

'ఇద్దో... ఇక్కడ...', 'అద్దో... అక్కడ...', 'ఎక్కడ...' 'ఇక్కడ...' ఎటు చూసినా పెళపెళా పగిలి విచ్చు కుంటున్న రోడ్డు... సరసరా పైకెదుగుతున్న వేప మొక్కలు... నల్లని రోడ్డును మటు మాయం చేస్తూ పచ్చని మొక్కలు... చిక్కని అడివి... చల్లనిగాలి... నీలా కాశంలో రెక్కలల్లారుస్తూ ఎగిరొచ్చిన నల్ల మబ్బు తునకలు... టప్... టప్... టప్... చినుకులు... వాన... తుంపర... గాలి... కుండపోత...

'తల్లీ... చెంగాళమ్మా... దణ్ణం...'

'కి ల్ల...ల్ల...ల్ల...ల్ల...ల్లా...ల్లా...ల్లా...' కిలారిం పులు... మోగుతున్న పలకలు... అరుపులు... కేకలు...

*

అరుపులు... కేకలు... గోల...రచ్చ...

ఇంకా కలలోకి లాగుతున్న నిద్ర... మత్తు... మగత...

''రాజమ్మా... కోనేటి కట్టమింద ఏంది రచ్చగా ఉండాది...?''

''చిట్టెక్కా... తెలీదా... కుంటి రంగయ్య పెళ్లాం వాణ్ణి ఎగిసెగిసి తంతా ఉండాది. ఊరంతా వేడుక జూస్తా ఉండారనుకో... అమ్మా అయ్యా అంటా నా బట్ట అరస్తా ఉండాడు. అడ్డాంబడి ఒద్దు మే... అని ఒక్కరన్నా అంటే జూడు... ఈ దినానికి పండింది వోడి పాపం. వొకి దంగానా వాడు బాద బెట్టుండేది ఆ యమ్మిని... తన్నని దినముండాదా, తిట్టని తిట్టుండాదా... సీతవెమ్మోరి మాదిరిగా బరించింది ఇన్ని సమచ్చరాలు... పొద్దన్నే లేసి వాకిట్లో గూకోని, ఆ యమ్మి దొడ్డికి బోతా ఉంటే, 'పోతా ఉండావే పొద్దన్నే మిండగాడి దెగ్గిరికి,' అనన్నాడంట... ఇంకనంతే, చెంబుడు నీళ్లు వాడి నెత్తిన పోసేసి ఈడ్చీడ్చి తన్నిందంట... పోరా నా కొడకా... నా మానాన నేను బతకతాను... అనేసిందంట.''

''యేమ్మే... బంగారమ్మ గాన పూనిందంటమే ఆ యమ్మికి... అంత దైర్నం ఒచ్చింది.''

చల్లటి వేపగాలి... టపీమని వేప పండొకటి నుదుటి మీద రాలింది. లేసి నిలుచున్నాను. ఎదురుగా పచ్చని వేపకొమ్మల వెనుక గావురంగు ఆకాశం... ఆహ్లాదంగా ఉంది.

''అబయా... గూట్లో పేస్టుండాది పొళ్లు దోముకోని రాబో... టీ బెడ్తా...''

''ఇప్పుడే వొద్దులే మా... యేటిదాకా పొయ్యొస్తా,'' అని వేపపుల్ల ఒకటి యిరిచి నోట్లో వేసుకుని బయలు దేరాను. బంగారమ్మని దహనం చేసిన చోటికి.

ఆదివారం ఆంధ్రజ్యోతి, 24 అక్టోబర్ 2004